

Nederlandse Filmkeuring de beoordeling op geschiktheid van films voor personen tot en niet vanaf zestien jaar. (135)

Wie geïnteresseerd is in vraagstukken van zedelijkheid en de omgang daarmee door de Nederlandse overheid al dan niet in samenhang met religieuze en levensbeschouwelijke organisaties in de twintigste eeuw zal deze studie met genoegen lezen.

F. Westra

M. Groffen, S. Hoitsma, *Het geluk van de huisvrouw* (Amsterdam: SUN, Rotterdam: Historisch museum Rotterdam, 2004, 265 blz., €24,50, ISBN 90 5875 126 0).

Dit boek is uitgegeven ter gelegenheid van de gelijknamige tentoonstelling in het Historisch museum Rotterdam, het Schielandhuis, welke liep van 6 juli 2003 tot en met 15 augustus 2004. Het thema van zowel boek als tentoonstelling is de geschiedenis van de huishoudelijke arbeid in Nederland en de rol van de reclame daarin.

Maandag wasdag, op dinsdag strijken en verstellen, vrijdag de wekelijkse schoonmaakbeurt. Het bewerkelijke huishouden verloopt tot ver in de jaren zestig van de twintigste eeuw volgens een vast patroon. De indeling van de hoofdstukken volgt dit patroon, waarbij de zondag als rustdag zelfs een plaatsje heeft.

In de reclames is het geploeter nauwelijks zichtbaar. De wasmiddelen zijn er zelfwerkend en de keukens zijn voorzien van *hightech* huishoudhulpjes. In dit boek is de spanning tussen reclamebeloftes en dagelijkse sleur voortdurend voelbaar. Terwijl de titel is gebaseerd op de verleidingen uit de reclame, volgt de indeling de nuchtere praktijk van het huishouden: van maandag wasdag tot zondag rustdag.

Het geluk van de huisvrouw begeeft zich op het snijvlak van reclame en huisvrouwschap in de twintigste eeuw. Een pak wasmiddel, een stofzuiger, een advertentie voor een winterjas — deze en andere alledaagse dingen uit de collectie van het Historisch museum Rotterdam spelen de hoofdrol. Het dagelijks gebruik heeft vaak sporen nagelaten. De stofzuiger zit vol krassen, het kinderjurkje is herhaaldelijk versteld en de pan staat wat wankel door de lekstop.

Reclame-affiches en tijdschriftadvertenties geven een ander beeld van het dagelijks leven in dezelfde tijd. Ze tonen het begerenswaardige beeld van nieuwe producten, nóg wittere was in minder tijd, en ... geen cent te veel, hoor! De reclames zijn niet eenvoudigweg illustraties bij het verhaal, maar vormen hun eigen beeldverhaal over *Het geluk van de huisvrouw*.

De auteurs zijn beiden werkzaam in het Historisch museum Rotterdam, Mayke Groffen als conservator van de collectie moderne stadscultuur, Sjouk Hoitsma als conservator van de kleding- en textielcollectie. In een interview werd hen gevraagd waar de naam *Geluk van de huisvrouw* vandaan komt. 'De titel van de tentoonstelling komt uit het boek 'Nieuw' van drs. P. Hij maakte ook reclames voor Unilever en schreef daarover in zijn boek dat bepaalde producten 'verrekte belangrijk waren voor het geluk van de huisvrouw.' Daar hebben we de titel vandaan.' Bij het lezen van dit boek moest ik geregeld denken aan het museum 'Haus der Geschichte' in Bonn, waar een permanente tentoonstelling de bezoekers voert langs de diverse decennia van het na-oorlogse Duitsland. De tentoongestelde producten en de uitbeelding van het dagelijks leven in dit museum komen soms letterlijk overeen met hetgeen het geluk van de huisvrouw moest veroorzaken. Onderzoek heeft overigens weleens uitgewezen dat de tijd die het doen van het huishouden kost niet wezenlijk verminderd is sinds het jaar 1900, ondanks de vele uitvindingen die dit tot doel hadden, zoals wasmachines en vaatwassers.

Ik heb het boek ook aan mijn ouders getoond en de vele *Aha-Erlebnisse* die dit bij hen wakker riep, waren goed voor een aangename middag gevuld met kostelijke anekdotes. Het boek staat overigens vol met voorbeelden van reclame's die de tegenwoordige lezer hetzij kromme tenen hetzij pijnlijke lachspieren bezorgen. De kracht van dit werk is dat het enerzijds een gedegen cultuurgeschiedenis biedt maar anderzijds vlot geschreven amusement. De indeling en de illustraties maken het ook geschikt als bladerboek voor op de koffietafel. Vele, ook laag-geschoolde, (groot-)ouders zullen eveneens veel plezier aan dit boek beleven.

Paul Hendriks

M. Amara, H. Roland, ed., *Gouverner en Belgique occupée. Oscar von der Lancken-Wakenitz — Rapports d'activité 1915-1918* (Comparatisme et Soci  t   I; Brussel, [etc.]: P. I. E.-Peter Lang, 2004, 400 blz.,  47,-, ISBN 90 5201 238 5).

Zondag 10 november 1918, bezet Brussel, 's avonds: kroonprins Rupprecht van Beieren, opperbevelhebber van het Duitse zesde leger, belt aan bij de Spaanse gezant om asiel te vragen — en een lift naar het veilige Nederland. Het nieuws bereikt een hoge ambtenaar van het ineens stortende Duitse bezettingsregime, die zich door de woelige stad ter plaatse spoedt en de kroonprins zijn nationale plicht voorhoudt: hoezo vluchten naar Nederland? Is en blijft Rupprecht geen Duitser?... De Spaanse gezant wordt verweten, boven het hoofd van de bezetter te zijn gegaan. De gezant antwoordt dat hij onmogelijk een verwant van de Spaanse koninklijke familie in nood voor zijn deur kan laten staan. En zo rijdt, in de nacht van 12 op 13 november, don Rodrigo Saavedra y Vinent, markies de Villalobar, met kroonprins Rupprecht naar Roosendaal, alwaar de prins, in burger, de trein neemt naar Amsterdam.

Deze kleine overwinning van kastensolidariteit op staatsburgerschap laat zien ho   intens het Duitse Rijk was ingestort aan de vooravond van de wapenstilstand. Uitgerekend met dit relaas eindigen de rapporten van de ontstemde gezagsdrager in kwestie, baron Oscar von der Lancken Wakenitz, hoofd van de *Politische Abteilung* (PA) van het Duitse gouvernement-generaal in bezet België. Het is een eindnoot in onverwacht mineur: Lanckens rapporten onderscheidden zich totdantoe vooral door een zakelijk geformuleerd optimisme. Wie enkel Lanckens rapporten las (ze waren bedoeld voor het ministerie van buitenlandse zaken in Berlijn), kon licht concluderen dat het Duitse bezettingsregime al bij al op een solide basis rustte en op den duur het vertrouwen van de meer pragmatische Belgen wel zou winnen. En bleef dat vertrouwen vooralsnog uit, dan lag dat alvast niet aan de intensieve en inventieve activiteit van de PA. Diplomatieke betrekkingen met neutrale machten behoorden tot het ressort van de afdeling, alsook economische zaken (het — slinkende — handelsverkeer met Nederland, en het in kaart brengen, met het oog op eventuele toe  gening, van België's economische belangen in het buitenland).

De hoofdactiviteit van de PA, vervat in vier cruciale domeinen, was het legitimeren van de bezettingsmacht; een taak die Von der Lancken, een soepel denkende polyglot en de *salonf  higkeit* zelve, wel toevertrouwd was. Het ging hier om een breed begrepen legitimering: het eerste domein waar de PA haar activiteit ontplooi  de, was dat van de betrekkingen met het Nationale hulp- en voedingscomit   (NC), het wijdvertakte en informele netwerk dat de broodnodige steun uit het buitenland onder de Belgen verdeelde. Het NC was, zoals Lancken in zijn rapporten onderstreepte, veel meer dan een charitatief distributienetwerk: het was een machtige, ongrijpbare politieke tegenstander, ja een 'uiterst onaangename factor vanuit Duits